

**กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
กรณีศึกษา ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูก
ย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช***

**THE PROCESS FOR BUILDING A LEARNING NETWORK IN THE COMMUNITY:
A CASE STUDY OF LOCAL WISDOM LEARNING CENTER OF WEAVING
CLIMBING FERN BASKETRY BY THE CLIMBING FERN FARMING AND WEAVING
GROUP WITHIN NA KHIAN SUB-DISTRICT, MUEANG DISTRICT, NAKHON SI
THAMMARAT PROVINCE**

นิสรีน หิมมะ

Nisreen Himma

สุนรา รักดี

Sunra Rakdee

จิตติมา ดำรงวัฒนะ

jittima Damrongwattana

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

สุชาติ มสันต์

Suchat Masant

นักวิชาการอิสระ

Independent academic, Thailand

E-mail: jittima_dam@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการเกิดกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกย่านลิเภา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกย่านลิเภา และ 3) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 5 คน ผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 3 คน ผลการวิจัย 1) พัฒนาการการเกิดกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มี 4 ขั้นตอน คือ 1.1) ขั้นตอนก่อตัวของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา 1.2) ขั้นตอนการรวมตัวกันของกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา 1.3) ขั้นตอนการผลิตสินค้าภายในกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา และ 1.4) ด้านขั้นตอนการบริหารจัดการกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา 2) สภาพปัญหาของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้ 2.1) ปัญหาการผลิต ของศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา 2.2) ปัญหาบรรจุกัญธ ของศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา 2.3) ปัญหาด้านการตลาดของกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสาน

* Received 19 October 2022; Revised 25 November 2022; Accepted 27 December 2022

ย่านลิเภา และ 2.4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา และ 3) กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา, การจักสาน, ย่านลิเภา

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the development of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry by the climbing fern farming and weaving group within Na Khian Sub-district, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, 2) To study the problem conditions in the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry by the climbing fern farming and weaving group within Na Khian Sub-district, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province, 3) To study the process for building a learning network in the community of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry by the climbing fern farming and weaving group within Na Khian Sub-district, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. This research used a qualitative research method. Key informants included five primary informants and three secondary informants. The results of the research found that 1) the development of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry by the climbing fern farming and weaving group within Na Khian Sub-district, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province was found that it consisted of four stages: 1.1) The formation stage of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry; 1.2) The recruiting stage of the local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry; 1.3) The production stage of products within the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry; 1.4) The management stage for the group of the local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry. 2) Problem conditions in the group of the local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry by the climbing fern farming and weaving group within Na Khian Sub-district, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province indicated as follows: 2.1) Production problems of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry; 2.2) Packaging problems of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry; 2.3) Marketing problems of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry; 2.4) Management problems of the group of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry. 3) The third result indicated the process for building a learning network in the community of local wisdom learning center of weaving climbing fern basketry by the climbing fern farming and weaving group within Na Khian Sub-district, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province.

Keywords: Local Wisdom, Weaving, Climbing Fern

บทนำ

เครื่องจักสานย่านลิเภา เป็นงานฝีมือของชาวภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช ถือเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงในงานหัตถกรรมชนิดนี้มากที่สุด เป็นถิ่นกำเนิดจากการจักสานย่านลิเภา เพื่อเป็นของเครื่องใช้ในบ้าน

กระทั่งในปี พ.ศ. 2513 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชดำริให้สอนงานย่านลิเภาในโครงการศิลปาชีพ จึงมีการพัฒนารูปแบบให้ประณีตสวยงาม ใช้ได้ทุกสมัยทุกวัย ทำให้ผลิตภัณฑ์จักสาน ย่านลิเภาเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และทั่วประเทศ

ซึ่งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เริ่มก่อตั้งโดย นางเสงี่ยม คาวินธร (ป้าต๋น) โดยในเมื่อก่อนนั้นชาวบ้านทั้งหมู่บ้านในตำบลนาเคียนได้ทำจักสานย่านลิเภา เพราะย่านลิเภา เป็นวัตถุดิบหลักที่หาง่ายและมีอยู่มากมายในท้องถิ่น เมื่อป้าต๋นได้เห็นภูมิปัญญาจักสานของชาวบ้านเลยลองหัดทำใบแรกแล้วก็สามารถขายได้ ตั้งแต่ 35 ปีเป็นต้นมา ป้าต๋นก็ทำไม่เคยหยุดเลย จึงได้คิดอยากที่จะรวมกันเป็นกลุ่มก้อนอย่างมั่นคง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เพราะจะได้รวมกลุ่มกันสร้างรายได้เสริมและทำให้ไม่มีพ่อค้าคนกลางมาคดราคาผลิตภัณฑ์ของเรา หลังจากนั้นป้าต๋นก็ได้ถูกเชิญให้ไปออกบูชขายของที่เมืองทอง กรุงเทพมหานคร ตอนนั้นได้ขายแค่บูธเดียวเลยขายไม่ค่อยได้กำไรเท่าไร ป้าต๋นก็ได้คิดขยายกลุ่มมาอีกกลุ่มหนึ่งเพื่อที่จะได้ตั้งขายกระเป๋าก็ได้หลาย ๆ บูธ โดยจะรวบรวมกระเป๋าสมาชิกในกลุ่มแล้วนำออกไปขายบูธตามงานสินค้าโอท็อปและขายในท้องตลาดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งตอนทำกันใหม่ ๆ นั้นก็ลองผิดลองถูก ขายได้บ้างไม่ได้บ้าง อีกทั้งรูปร่างของผลิตภัณฑ์ก็ไม่หรูหราเหมือนกับปัจจุบันนี้

จากความเป็นมา และความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้ามีความสนใจ ที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ตำบลนาเคียน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อที่จะศึกษาขั้นตอนวิธีการดัดแปลงย่านลิเภาให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยคุณสมบัติของย่านลิเภาที่มีลำต้นเหนียว และทนทาน จึงนำมาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้ และช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนของการทำผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเภาในตำบลนาเคียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการเกิดกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

1. ด้านประชากร

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช มีจำนวน 5 คน ได้แก่ นางเสงี่ยม คาวินธร (ประธานกลุ่ม) นายสามารถ คาวินธร (รองประธานกลุ่ม) นางสาวติว แซ่ตัน (เหรัญญิก) นางสาวเกศฎา คาวินธร (กรรมการฝ่ายการตลาด) นางสาวนิสรัตน์ สถาพร (เลขานุการ)

1.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ผู้ที่ส่งเสริม และสนับสนุนการบริหารจัดการกลุ่มภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีจำนวน 3 คน ได้แก่ นายจรรยา ตัดสายชล (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเคียน) นายก่อเขต วาดวงพัคตร์ (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7) นายบาราหม คำวิจิตร (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8)

2. ด้านเครื่องมือใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องบันทึกภาพ เป็นการใช้อุปกรณ์ถ่ายภาพเพื่อถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐานในการวิจัย เพราะขณะสัมภาษณ์อาจจะต้องใช้กล้องถ่ายภาพในการเก็บภาพเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย

2.2 บันทึกการสังเกต เป็นแบบที่ใช้ในการสังเกตในขณะที่สัมภาษณ์ หรือเพื่อสังเกตการตอบคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าตอบตรงประเด็นและตามข้อมูลจริงเท็จ เป็นการสังเกตกำหนดแนวทางโดยการใช้สายตา

2.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามไว้เพื่อต้องการเก็บบันทึกข้อมูลในการวิจัยพร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด และตรงประเด็นมากที่สุด

2.4 เครื่องบันทึกเสียง เป็นการบันทึกเสียงตอนสัมภาษณ์ เนื่องจากบางครั้งการจดบันทึกระหว่างสัมภาษณ์ไม่ทัน ก็ยังมีเครื่องบันทึกเสียงเป็นเครื่องสำรองข้อมูลได้

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 สำรวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อน หลังจากนั้นจึงไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มสตรีบ้านไทรเพหาญ

3.2 สร้างความสัมพันธ์ และแนะนำตัวเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การปรับตัวให้เข้ากับชุมชน

3.3 ประสานงานโดยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะลึกโดยนัดวัน เวลา และสถานที่ จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและรายละเอียดแต่ละประเด็น โดยพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายพร้อมถ่ายภาพประกอบ

3.4 รวบรวมวิเคราะห์ และสรุปผล หากปรากฏว่าขาดรายละเอียดข้อมูลส่วนใดก็ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกลำยองลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช เมื่อรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบเนื้อหาอย่างถูกต้องเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อเนื้อหาที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้ทำการวิจัยทำการศึกษา และนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. พัฒนาการการเกิดกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลูกลำยองลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

1.1 ขั้นตอนตัวของกลุ่ม พบว่า การจัดตั้งกลุ่มย่านลิเภา จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2554 เริ่มจากป้าตนเองได้เห็นว่าชาวบ้านในหมู่บ้านทำย่านลิเภากันเยอะและคิดอยากขยายกลุ่ม เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม และได้มีงานทำไปเลี้ยงครอบครัว ป้าต้นและสมาชิกในกลุ่มก็ยังคงทำมาจนถึงปัจจุบันนี้

1.2 ขั้นตอนการปฏิบัติ พบว่า หลังจากที่มีป้าต้นได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มในปี 2554 แล้วป้าต้นและสมาชิกได้ร่วมกันคิดวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำงานของกลุ่มให้เป็นระบบระเบียบ

1.3 ขั้นตอนการขยายตัวของกลุ่ม พบว่า เมื่อรวมกลุ่ม แล้วได้เริ่มทำผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเภา ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างดี จึงได้มีการขยายตัวของกลุ่ม โดยป้าต้นได้ถูกเชิญให้ไปออกบูชที่เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร และอีกทั้งยังได้ขยายกลุ่มในการเข้าร่วมกลุ่มสินค้าโอท็อป

1.4 ขั้นการมีส่วนร่วม พบว่า ได้มีการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือในกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่ม และเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้เรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเภา เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีรายได้เสริม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2. สภาพปัญหาของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

2.1 สภาพปัญหาการผลิต พบว่า ทางกลุ่มมีปัญหาในด้านการผลิตในการขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เนื่องจากปัจจุบันนี้วัตถุดิบหายากมากขึ้น เพราะที่ดินที่เคยมีย่านลิเภาต้องหดหายไปพร้อมกับความเจริญของเมือง ซึ่งทำให้ต้องหาซื้อวัตถุดิบมาจากต่างจังหวัด

2.2 สภาพปัญหาการบรรจุภัณฑ์ พบว่า ตอนทำช่วงแรก ๆ ผลิตภัณฑ์ยังไม่สวยงาม รูปทรงไม่ทันสมัย และก็ไม่ค่อยตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า บางขนาดก็เล็กเกินไปหรือใหญ่เกินไป ทางกลุ่มจึงมีแนวทางการคิดที่จะเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์รูปแบบใหม่ให้ทันสมัยกว่าเดิม และตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า

ภาพที่ 1 ผลิตภัณฑ์สินค้ากระเป๋าจักสานย่านลิเภา

2.3 สภาพปัญหาด้านการตลาด พบว่า กลุ่มจักสานย่านลิเภา นั้น เป็นกลุ่มผลิตกระเป๋าจักสานย่านลิเภา ซึ่งผลิตภัณฑ์นั้นมีราคาสูงเกินไป ทำให้ลูกค้าบางส่วนไม่สามารถซื้อได้ และอีกทั้งยังไม่สามารถส่งออกขายได้ในจำนวนที่มาก

2.4 สภาพปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า ขาดการบริหารจัดการกลุ่ม ในด้านการเรียนรู้ร่วมกัน และในด้านการพัฒนาทักษะความรู้การผลิต ผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเภา ทำให้สมาชิกในกลุ่มขาดการเรียนรู้ร่วมกัน และไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน

3. การกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

3.1 การก่อตัวของเครือข่าย พบว่า เกิดจากการรวมกลุ่มของ ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ร่วมกับกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล นาเคียน และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน และให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนขึ้นมา

3.2 การสร้างและพัฒนาเครือข่าย พบว่า หลังจากที่ได้มีการก่อตั้งเครือข่ายขึ้นแล้ว ก็ได้มีการพัฒนาเครือข่าย ซึ่งได้ร่วมกันคิดวางแผน และประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับกลุ่ม จนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในกลุ่มจักสานย่านลิเภา และคนในชุมชนได้

3.3 การบริหารจัดการเครือข่าย พบว่า เกิดจากการวางแผน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ของกลุ่มจักสานย่านลิเภาและคนในชุมชน ร่วมกับกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลนาเคียน และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการร่วมมือด้วยความสมัครใจของเครือข่ายร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์เดียวกัน

3.4 การขยายผลของเครือข่าย พบว่า เกิดจากการที่เครือข่ายมีจุดมุ่งหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดการขยายผลของเครือข่าย โดยได้มีการขยายกลุ่มกระเป๋าจักสานย่านลิเภา ให้เป็นสินค้า OTOP

ของชุมชน และมีการรับสมาชิกในชุมชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายจากภายนอกมากขึ้น เพื่อที่จะนำสินค้าไปขายในพื้นที่อื่น ๆ

อภิปรายผล

1. พัฒนาการการเกิดกลุ่ม

1.1) ขั้นตอนก่อตัวของกลุ่ม พบว่า การจัดตั้งกลุ่มย่านลิเภา จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2554 เริ่มจากป้าต้นเองได้เห็นว่าชาวบ้านในหมู่บ้านทำย่านลิเภากันเยอะและคิดอยากขยายกลุ่ม เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม และได้มีงานทำไปเลี้ยงครอบครัว ป้าต้นและสมาชิกในกลุ่มก็ยังคงทำมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร เรื่องกระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา กล่าวว่า ขั้นตอนก่อตัวของกลุ่มที่เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนกระทั่งกลายเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้ตระหนักถึงสิ่งที่เผชิญอยู่ เกิดแกนนำในการประสานความสนใจร่วมในการรวมกลุ่ม (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543) 1.2) ขั้นตอนการปฏิบัติ พบว่า หลังจากที่ป้าต้นได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มในปี 2554 แล้ว ป้าต้นและสมาชิกได้ร่วมกันคิดวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำงานของกลุ่มให้เป็นระบบระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปาริชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวถึง การรวมกลุ่ม หมายถึง การรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแล้วมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ในช่วงเวลาหนึ่ง มีบรรทัดฐานร่วมกัน และมีเอกลักษณ์เดียวกัน คนเหล่านี้จะมีการรับรู้ในกลุ่มของตนเองว่าพวกเขามีข้อตกลงกันและกันในอนาคตที่จะปฏิบัติการเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ เรื่องการสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน กล่าวว่า สมาชิกภายในกลุ่มจะต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ และมีการโต้ตอบซึ่งกันและกันภายในสมาชิกแต่ละคนจะมีความสัมพันธ์กัน และให้ความสำคัญต่อสมาชิกนั้น ๆ ตามบทบาทฐานะ 1.3) ขั้นตอนการขยายตัวของกลุ่ม พบว่า เมื่อรวมกลุ่มแล้วได้เริ่มทำผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเภา ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างดี จึงได้มีการขยายตัวของกลุ่ม โดยป้าต้นได้ถูกเชิญให้ไปออกบูธที่เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร และอีกทั้งยังได้ขยายกลุ่มในการเข้าร่วมกลุ่มสินค้าโอท็อป (พัฒน์ บุญรัตพันธุ์, 2547)

2. สภาพปัญหาของกลุ่ม

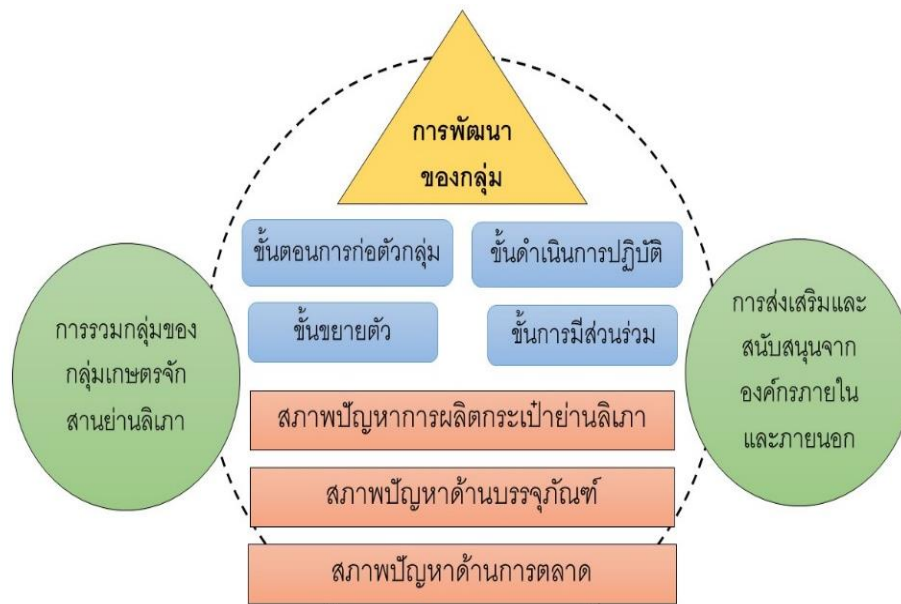
2.1) ปัญหาการผลิต พบว่า ทางกลุ่มมีปัญหาในการผลิตในการเคลือบวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เนื่องจากปัจจุบันนี้วัตถุดิบหายากมากขึ้น เพราะที่ดินที่เคยมีย่านลิเภาต้องหดหายไปพร้อมกับความเจริญของเมือง ทำให้ต้องซื้อวัตถุดิบมาจากภายนอกชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทิพย์ เรืองกุล เรื่องกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการผลิตหรือที่ต้องอาศัยฝีมือ และความชำนาญงานและปัญหาด้านเงินทุนที่มีไม่เพียงพอ ปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมการค้าและการบริการกลุ่มยังไม่มีแนวคิดในการผลิตของกลุ่มเชิงธุรกิจ ไม่มีการพัฒนากระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีวิชาการเข้ามาช่วย (อรทิพย์ เรืองกุล, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพงษ์ เฟื่องอารมณ์ เรื่อง บรรลุภัณฑ์กับการส่งออก กล่าวว่า บรรลุภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขั้นตอนหลักในการดึงดูด หรือเรียกความสนใจจากผู้บริโภคโดยเฉพาะปัจจุบันที่การผลิตสินค้าหรือบริการให้ความสำคัญกับผู้บริโภค (Consumer Oriented) บรรลุภัณฑ์หมายถึงวัสดุใด ๆ ที่นำมาใช้สำหรับห่อหุ้มป้องกันลำเลียง จัดส่งและนำเสนอสินค้าตั้งแต่วัตถุดิบถึงสินค้าที่ผ่านการผลิตตั้งแต่ผู้ผลิตถึงผู้ใช้หรือผู้บริโภคโดยมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นด้านการป้องกันหรือรักษาผลิตภัณฑ์ให้คงสภาพตลอดจนมีคุณภาพใกล้เคียงกับเมื่อแรกผลิตให้มากที่สุด 2.3) สภาพปัญหาด้านการตลาด พบว่า กลุ่มจักสานย่านลิเภา นั้น เป็นกลุ่มผลิตกระเป๋าจักสานย่านลิเภา ซึ่งผลิตภัณฑ์นั้นมีราคาสูงเกินไป ทำให้ลูกค้าบางส่วนไม่สามารถซื้อได้ และอีกทั้งไม่สามารถส่งออกขายได้ในจำนวนที่มาก (สมพงษ์ เฟื่องอารมณ์, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีรพล กาญจนธัญรัตน์ เรื่องกลยุทธ์การคงอยู่ของร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมในจังหวัดชลบุรี ได้กล่าวว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ประจำทุกปีก็คือ ราคาพืชตกต่ำ

และให้รัฐบาลเข้าไปแก้ไข เพราะราคาที่ขายได้ต่ำ ไม่คุ้มต้นทุนการผลิตพืชผลที่เคยมีปัญหา เงินกู้ถ้าเป็นสินค้าที่ส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ รัฐบาลก็อาจจะเร่งหาตลาดต่างประเทศ (ธีรพล กาญจนธัญรัตน์, 2554)

3. กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนของกลุ่ม

3.1) การก่อตัวของเครือข่าย เกิดจากการรวมของกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเภา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเภา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ร่วมกับกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลนาเคียน และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เพื่อสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน และให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสน่ห์ จามริก ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจก ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่ (เสน่ห์ จามริก, 2541) 3.2) การสร้างและพัฒนาเครือข่าย พบว่า หลังจากที่ได้มีการก่อตั้งเครือข่ายขึ้นแล้ว ก็ได้มีการพัฒนาเครือข่าย ซึ่งได้ร่วมกันคิดวางแผน และประยุกต์ใช้วิทยาการสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับกลุ่ม จนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในกลุ่มจักสานย่านลิเภา และคนในชุมชนได้ 3.3) การบริหารจัดการเครือข่าย พบว่า เกิดจากการวางแผน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ของกลุ่มจักสานย่านลิเภาและคนในชุมชน ร่วมกับกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลนาเคียน และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการร่วมมือด้วยความสมัครใจของเครือข่ายร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์เดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน มีลักษณะสำคัญรอบคอบเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกมีครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และตามความสามารถในการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวของตัวเองมีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตนเองได้พัฒนาการของระบบทุนนิยม (ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์, 2540) 3.4) การขยายผลของเครือข่าย พบว่า เกิดจากการที่เครือข่ายมีจุดมุ่งหมาย และผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เกิดการขยายผลของเครือข่าย โดยได้มีการขยายกลุ่มกระเปาะจักสานย่านลิเภา ให้เป็นสินค้า OTOP ของชุมชน และมีการรับสมาชิกในชุมชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายจากภายนอกมากขึ้น เพื่อที่จะนำสินค้าไปขายในพื้นที่อื่น ๆ หรือเพื่อหาวัตถุดิบในการผลิตต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นงนุช พันนุช เรื่อง เศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาธุรกิจผ้าก๊อบบัว บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า ด้านการร่วมมือประสานงานกับชุมชน มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ วัดในหมู่บ้าน สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกุดข้าวปุ้น องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสว่าง สำนักงานเกษตรอำเภอกุดข้าวปุ้น ที่ทำการก้านัน (นงนุช พันนุช, 2549)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 สภาพปัญหาของกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเกา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเกา

จากการศึกษาสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ว่า การทำกระเป๋าย่านลิเกามีลักษณะการทำที่หลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ การทำกระเป๋าย่านลิเกาของแต่ละพื้นที่นั้นแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสิ่งที่สืบทอดกันมา หรือการเรียนรู้ทักษะที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ โดยในการศึกษครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการทำกระเป๋าย่านลิเกา ในหมู่ที่ 7 ตำบลนาเคียน ที่แตกต่างจากที่อื่น คือ การเอาสายผ้าไหมมาทำเป็นลายกระเป๋าย่านลิเกา ทำให้ได้รับความสนใจจากลูกค้าเป็นอย่างมาก

สรุปและข้อเสนอแนะ

พัฒนาการการก่อเกิดกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเกา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเกา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช เริ่มจากป่าต้นเอง ได้เห็นว่าชาวบ้านในหมู่บ้านทำย่านลิเกากันมาก เพราะเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายในชุมชน ป่าเลยได้ลองหัดทำใบแรกก็สามารถขายได้ ซึ่งในปี พ.ศ. 2554 ป่าจึงได้เริ่มก่อตั้งกลุ่มจักสานย่านลิเกา ป่าต้นและสมาชิกได้ร่วมกันคิดวางแผนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำงานของ กลุ่มให้เป็นระบบระเบียบ เมื่อรวมกลุ่มแล้ว เริ่มทำผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเกา ซึ่งได้รับการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างดี จึงได้มีการขยายตัวของกลุ่ม โดยป่าต้นได้ถูกเชิญให้ไปออกบูธที่เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร และได้มีการส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนได้เรียนรู้การทำผลิตภัณฑ์จักสานย่านลิเกา เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีรายได้เสริม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สภาพปัญหาของกลุ่ม ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสาน ย่านลิเกา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเกา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 1) ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาจักสานย่านลิเกา กลุ่มเกษตรกรจักสานปลุกย่านลิเกา ต.นาเคียน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช 1.1) ควรมีการสร้างเครือข่ายในชุมชน จัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อให้ชุมชนภายนอกได้เข้ามาศึกษาดูงานวิธีการทำ กระเป๋าย่านลิเกา ทำให้คนในกลุ่มมีรายได้มากยิ่งขึ้น 1.2) ควรมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น กำไลข้อมือ ที่รองแก้วน้ำ เพื่อดึงดูดลูกค้า และให้สินค้าสามารถตอบสนองต่อความต้องการลูกค้าได้ทุกช่วงวัย

- 1.3) กลุ่มควรมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตามสื่อต่าง ๆ เพื่อเป็นการเปิดตลาดให้กว้างขึ้น และให้สมาชิกมีการเรียนรู้และพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา
- 2) ข้อเสนอแนะ ต่อชุมชน 2.1) ส่งเสริมการจัดอบรมให้คนในชุมชน และเพิ่มทักษะการเรียนรู้ในการทำกระเป๋าย่านลิเภา 2.2) ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มได้แลกเปลี่ยนความรู้ 2.3) ควรส่งเสริมให้ชุมชนและสมาชิกปลูกย่านลิเภาเพื่อเป็นวัสดุในการนำมาทำเป็นกระเป๋าจากย่านลิเภา

เอกสารอ้างอิง

- ธีรพล กาญจนธัญรัตน์. (2554). กลยุทธ์การคงอยู่ของร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมในจังหวัดชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจสำหรับผู้บริหาร. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นงนุช พันยาก. (2549). เศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาธุรกิจผ้าก๊อบบัว บ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์. (2540). เศรษฐกิจชุมชน: ทางรอดที่ยั่งยืนของชาติ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). กระบวนการ และเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2547). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมพงษ์ เพื่องอารมณ์. (2550). บรรจุภัณฑ์กับการส่งออก. กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์.
- เสน่ห์ จามริก. (2541). เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- อรทิพย์ เรืองกุล. (2547). กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา . มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.